

Smernice za uporabo IKT pri knjižničnem informacijskem znanju (KIZ)

Romana Fekonja, Zavod RS za šolstvo
Delovna verzija št. 3, junij 2015

Knjižnično informacijsko znanje je splošno znanje o informacijskih virih, njihovi izbiri in uporabi za določene namene. Dijaki ga usvojijo do ravni, ki jim omogoča samostojno pridobivanje in uporabo informacij tudi po končanem formalnem izobraževanju, ne glede na to, katero stopnjo šole so končali.

Knjižnično informacijsko znanje je kroskurikularna tema, ki pri doseganju ciljev uporablja značilnosti informacij s posameznih predmetnih področij. Zajema vse elemente informacijske pismenosti in poudarja uporabo knjižnice in z njeno pomočjo dosegljivih informacijskih virov, posredovanih tudi s sodobno računalniško in komunikacijsko tehnologijo, za razreševanje problemov različnih vsebin in zahtevnosti. Tako poleg ključnih kompetenc šolska knjižnica v kurikulumu s programom Knjižnično informacijsko znanje dijakom razvija kompetence na treh ključnih področjih: branje, informacijska pismenost in učenje.

Dijaki bodo ob koncu šole pridobili znanje za razreševanje različnih problemov in vedenje, da je rešitev vsakega problema odvisna od procesa informiranja, strategije pridobivanja informacij in od pravih podatkov in informacij in njihove etične rabe. Osnova za to pa je razvita pismenost.

Izhodišče za KIZ so cilji šole, namen pa predvsem učinkovito in uspešno doseganje ciljev pri opismenjevanju in učenju. Vključuje razvijanje vseh vrst pismenosti, še posebej pa informacijsko pismenost kot sposobnost opredelitve informacijske potrebe, pridobivanja, razumevanja, vrednotenja in uporabe informacij iz različnih virov, ki dobiva ključno vlogo v življenju posameznika in družbenih skupin. Opredeljuje jo informacijska družba, kjer je informacija nujna dobrina, naše potrebe po informaciji pa neizogibne. Zato je v programu poudarjena raba knjižničnega gradiva, informacijskih virov in profesionalnega znanja knjižničnega osebja v izobraževalnem procesu (pri pouku obveznih in izbirnih predmetov, v dnevih dejavnosti, obveznih izbirnih vsebinah, interesnih dejavnostih) za razvijanje te spodobnosti in spretnosti za samostojno učenje, dejavno preživljanje prostega časa, tudi z leposlovnim in strokovnim gradivom, osebno rast in delovanje dijakov.

Program KIZ v srednjih šolah se izvaja v okviru **obveznih izbirnih vsebin**, kjer je v obveznem delu predvidenih najmanj 15 ur samostojnega pouka knjižničnega informacijskega znanja. Ta pouk izvaja šolski knjižničar (strokovni delavec). Priporočila so, da se vsebine kurikula KIZ-a smiselno vključujejo v pouk vseh predmetov na šoli in v celotno vzgojno izobraževalno delo na šoli.

Učenje knjižničnih in informacijskih spretnosti je uspešno, če je funkcionalno in v kontekstu izobraževalnih vsebin. Zato je najbolje uporabo knjižnice vključiti v pouk, kjer učitelji, strokovnjaki za posamezna predmetna področja, omogočajo uspešno učenje obvladovanja informacij s posameznih predmetnih področij in uspešno obvladovanje posebnosti jezika posameznih predmetnih področij v sodelovanju s knjižničarjem, strokovnjakom za organizacijo in pridobivanje informacij.

Knjižnično okolje ponuja široke možnosti za aplikacijo e-učenja. Knjižničar pri izvajanju ur KIZ-a ali pa na sploh pri svojem delu z dijaki lahko uporablja metode in tehnike učenja v e-okolju. Tako lahko izpelje učenje npr. iskanja virov po COBISS-u, ga dopolni z načini citiranja oziroma navajanja virov, poveže s pisanjem seminarske naloge. Pomembno je, da knjižničar ve, kaj želi v e-okolju doseči, kakšni so cilji učenja in kakšne kompetence naj bi učenci usvojili. Treba je razvijati tako kompetence posameznika (individualno delo, npr. iskanje gradiva) kot tudi tiste, ki jih lahko razvije izključno z delom v skupini (npr. izdelava plakata). Tak način dela je današnjim učencem blizu in zato so v e-učnem okolju tudi bolj uspešni. Res pa je potrebna in ključna povratna informacija, ki lahko na eni strani usmerja proces učenja, na drugi pa ocenjuje kakovost učnih dosežkov. Smiselno je razvijati delno tehnološko podprto e-učenje, da IKT samo podpre učni proces, saj celostnega procesa e-učenja v knjižnici ne moremo doseči in tudi to naj ne bi bil cilj. Težko si predstavljamo, da bo učenje KIZ-a in razvijanje spretnosti informacijske pismenosti potekalo samo prek virtualnega okolja. Obisk knjižnice, stik učenca s knjižničarjem, njuna komunikacija so ravno tako pomembni za pridobivanje znanja in razvijanja ključnih spretnosti informacijske spretnosti (povzeto po Zabukovec, 2014).

A) IZPIS IZ UN VEZAN NA UPORABO IKT IN VKLJUČEVANJE KOMPETENC

IZPIS IZ UN VEZAN NA UPORABO IKT IN VKLJUČEVANJE KOMPETENC (GIM)

Splošni cilji in ključne kompetence

Dijaki/dijakinje razvijajo sposobnosti in veščine za samostojno uporabo knjižnice in informacijskih virov. Spoznavajo in uporabljajo:

- strategije pridobivanja informacij in razreševanja problema;
- tiskane in netiskane publikacije, njihove značilnosti in namen;
- lokacije informacij (možnosti tekočega informiranja o publikacijah, možnosti za tekoče seznanjanje z novostmi v skladu z interesi – knjižnice – posebne informacijske službe);
- organizacijo informacij, vire za splošno, specialno in tekoče informiranje (referenčna literatura – periodika – katalogi, sistemi za iskanje informacij v elektronskih podatkovnih zbirkah);
- informacijsko tehnologijo kot pomembno orodje.

Šolska knjižnica s svojimi storitvami in programom Knjižničnega informacijskega znanja pri dijakih razvija ključne kompetence:

• Sporazumevanje v maternem jeziku

Dijak pri uporabi knjižničnega gradiva in drugih informacijskih virih razvija sporazumevalne zmožnosti v materinščini. Bere leposlovno in strokovno gradivo, razvija pismenost in se pogovarja o prebranem. Razvija vedenje o pomenu knjižnic za ohranjanje slovenske pisne dediščine.

• Sporazumevanje v tujem jeziku

Dijak s pomočjo tujejezičnih slovarjev, priročnikov, knjig, periodike in drugega gradiva, ki je del knjižnične zbirke, razvija znanje tujih jezikov. Samostojno uporablja knjižnično gradivo v tujih jezikih, uporablja tuj jezik pri poizvedovanju po podatkih in informacijah na spletu, pri uporabi spletnih strani tujih knjižnic, v podatkovnih zbirkah in elektronskih publikacijah.

- **Matematična kompetenca ter osnovne kompetence v naravoslovju (znanosti) in tehnologiji**

Dijak s sprejemanjem matematičnih in drugih strokovnih besedil, ki vsebujejo osnovna načela naravnega sveta, razvija razumevanje in zmožnost logične in prostorske predstavljalnosti. Uporablja knjižnični prostor s postavitvijo gradiva in posamične predele knjižnice. Ubesečuje številčne podatke, ko na primer uporablja in razume sistematiko znanosti in univerzalno decimalno klasifikacijo. Spoznava funkcije sistema, ko išče informacije, pri poizvedovanju po informacijah in uporabi katalogov pa uporablja različne logične strategije.

- **Digitalna pismenost**

Dijak razvija informacijsko pismenost in uporablja informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, pridobiva gradivo in informacije, uporablja informacije iz različnih elektronskih virov, usposablja se za delo z viri.

- **Učenje učenja**

Dijak v knjižnici nadgrajuje učni proces iz razreda ali vsakdanjega življenja in si z informacijami gradi lastno znanje. S knjižničnim gradivom in z drugimi informacijskimi viri spodbuja svojo radovednost in raziskovanje. Pri tem uporablja in razvija različne tehnike branja, pisanja, pogovarjanja in poslušanja ter strategije za delo s sodobno tehnologijo in delo z viri.

- **Socialne in državljanske kompetence**

Dijak se kot uporabnik knjižnice srečuje z različnimi skupinami uporabnikov in s tem razvija sodelovalne in socialne zmožnosti, kar prenaša tudi na osebno raven in v družbo. Spoznava značilnosti virtualnih skupnosti. Upošteva dogovorjena pravila obnašanja in etiko uporabe knjižničnega gradiva ter avtorskih pravic.

- **Samoiniciativnost in podjetnost**

Dijak razvija samozavest, samoiniciativnost in odgovornost za znanje, ki ga gradi z iskanjem, poizvedovanjem in uporabo informacij. Zna samostojno uporabljati knjižnico in informacijske vire in informacije, s katerimi rešuje probleme, je dejaven in ustvarjalen.

- **Kulturna zavest in izražanje**

Dijak gradi čustvene, moralne in etične vrednote, ki jih spoznava in odkriva s pomočjo knjižničnega gradiva in sodelovanja z drugimi uporabniki knjižnice. Pozna pomen knjižnic za razvijanje znanja, za tvorno delovanje v družbi, ohranjanje kulturne dediščine, za večkulturnost, ustvarjanje in svobodo izražanja.

B) DODATNI DIDAKTIČNI NAPOTKI ZA UPORABO IKT PRI PREDMETU KNJIŽNIČNO INFO. ZNANJE

Večino vsebine knjižničnega informacijskega znanja usvajajo dijaki v učnih urah skupaj z učitelji in knjižničarjem, del te vsebine v učnih urah, ki jih samostojno vodi knjižničar, in del v urah z učiteljevim vodenjem. Število ur se v predmetniku zaradi informacijskega znanja ne bo povečalo, ker se večina znanja posreduje dijakom z usvajanjem vsebin iz učnih načrtov drugih predmetov. Knjižničar bo skupaj z učiteljem načrtoval izvedbo ur v knjižnici, s knjižničnim gradivom in informacijskimi viri. Pouk se lahko izvaja v knjižnici, razredu in namenskih učilnicah, na primer v računalniški učilnici, pa tudi zunaj šole, na primer v drugi knjižnici, muzeju ipd. Za usvajanje znanja je primerno delo v dvojicah in skupinah, pri porazdelitvi določenih nalog posameznikom pa je najbolje upoštevati njihova interesna področja. Tudi pri skupinskem delu naj se naloge razdelijo po interesih in sposobnostih, ker bo tako motivacija za delo večja, v skupini pa nagrajen tudi manj uspešen dijak.

B.1. Pregled izbranih (možnih) dejavnosti učencev z osmišljeno uporabo IKT

Koraki raziskovanja, učenja z informacijskimi viri (informacijski proces) vsebujejo:

1. Opredelitev teme

Dijak prepozna potrebo, jo opredeli in določi potrebne informacije. Določi vprašanje, predmet raziskovanja in izhodišče obravnave. Poveže predmet z obstoječim znanjem. Določi tematiko. Oblikuje hipoteze. Določi potrebne informacije. Hipoteze in sam osnutek naloge oz. rešitev problema dijak oblikuje s pomočjo urejevalnika besedil ali pa s programom za oblikovanje miselnih vzorcev, pojmovnih mrež ipd.

2. Pridobivanje primernih virov

Določi možne lokacije informacij, njihovo dosegljivost in pomembnost. Spozna različnost informacijskih virov. Dijak zna uporabljati različne vire in strategije informacijskega poizvedovanja. V tem koraku dijak uporablja različne iskalnike, mora poznati pravila za oblikovanje ključnih besed in strategija iskanja, tako po spletnih brskalnikih kot po katalogih knjižnic, ki so javno dostopni (OPAC).

3. Izbor potrebnih informacij

Dijak zna izbrati in ovrednotiti pridobljeno informacijo. Z izborom poizvedovalne strategije pridobi pri obravnavanemu predmetu ustrezno gradivo. Oceni informacijo po zunanjih in notranjih merilih. Določi natančnost in zanesljivost, veljavnost informacij. Razume različnost pogledov, prepozna dejstva, mnenja in stališča. Po potrebi oblikuje nove informacije. Pridobljene informacije je potrebno kritično pregledati in vrednotiti. Pri tem so dijaku v pomoč kriteriji za vrednotenje spletnih virov oz. spletnih strani:

- avtorstvo (kdo je odgovoren za vsebino spletne strani, kdo je nosilec avtorskih pravic, kontaktni podatki, kvalifikacije avtorja ...),
- natančnost (viri podatkov so jasno navedeni in jih lahko preverimo v kakem drugem viru, brez slovničnih, pravopisnih ali drugih napak, grafi in tabele s statističnimi podatki jasno označeni in berljivi),
- objektivnost (namen dokumenta je jasno naveden, ločevanje med mnenji, dejstvi, stališči, oglasni prostor je jasno ločen od vsebine informativnega značaja),
- ažurnost (kdaj je bila stran ustvarjena, napisana, datum zadnje posodobitve, kdaj so bili podatki zbrani),
- pokrivanje (podatek o dokončanju strani, ali so vsebine posodobljene, dopolnjene).

4. Organizacija informacij

Dijak zna organizirati informacije. Določi obliko za namensko uporabo (govorna predstavitev, pisna, multimedijska), določi odnose med informacijami in vključi izbrano informacijo v svoje znanje. Ob tem uporablja IKT pripomočke.

5. Predstavitev informacij

Dijak zna predstaviti informacije. Predstavi informacijo v skladu s svojim namenom. Predstavi ugotovitve in sklepe. Uporablja opombe, citira vire in izdela bibliografijo. V sodobnem času to ne gre brez sodobnih pripomočkov in različnih programov (urejevalnik besedila – Word, PowerPoint, Prezi ...).

6. Ovrednotenje procesa in dela

Dijak uporablja ustrezne elemente za ocenjevanje raziskovalnega dela. Oceni lastni prispevek in razvoj svojega znanja. Zna oceniti uspešnost raziskovalnih stopenj in procesa. Zna opredeliti težave v postopkih raziskave. Oceni tudi zunanji videz (obliko, splošen videz, naslovna stran, kazalo, bibliografija). Za spremljanje in vrednotenje procesa dela in na koncu vrednotenje rezultatov so na voljo portfolijo ali pa spletna učilnica ipd.

B.2. Seznam oz. dostop do obstoječih e-gradiv in e-storitev za predmet knjižnično informacijsko znanje

Viri za uporabo IKT pri izvajanju ur KIZ-a:

- aplikacija mCOBISS - <http://m.cobiss.si/>
- aplikacija Biblos - <http://www.biblos.si/lib/>
- portal dLib - <http://www.dlib.si/?&language=slo>
- portal Kamra - <http://www.kamra.si/>

Opisani in predstavljeni primeri dobre prakse:

Priročnika za šolske knjižničarje:

- POSODOBITVE pouka v osnovnošolski praksi. Knjižnično informacijsko znanje [Elektronski vir]. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2014. Dostop (URL): http://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/Posodobitve_pouka_v_osnovnošolskipraksi_KIZ.pdf (29. 6. 2015)
- POSODOBITVE pouka v gimnazijski praksi. Knjižnično informacijsko znanje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2010. Dostop (URL): <http://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/Posodobitve%20pouka%20v%20gimnazijski%20praksi%20KNJI%20C5%BDNI%20C4%8CNO%20INFORMACIJSKO%20ZNANJE/> (29. 6. 2015)

Konference in posvetovanja:

SIRIKT2015 – zbornik dostopen na spletni strani: <http://www.zrss.si/pdf/Zbornik-SIRIKT2015.pdf>

- Repinc, Urška, Marija Helena Logar, Janka Komac: Obogatitveni šolski projekti na OŠ dr. Janeza Mencingerja Bohinjska Bistrica, str. 61.
- Kostanjevec, Metka: S QR-kodo med knjižne police, str. 104

SIRIKT 2014 – zbornik dostopen na spletni strani: <http://www.zrss.si/pdf/Zbornik-SIRIKT2014.pdf> (29. 6. 2015)

- Čuk, Andreja, Romana Fekonja: Bogatimo besedni zaklad ob pomoči spletnih virov in tabličnega računalnika/pametnega telefona, str. 256
- Fekonja, Romana: Uporaba družbenih omrežij pri pouku, str. 246

- Mandelj, Nevenka, Urša Bajda: Šolska knjižnica & spletni dnevnik –Korak k medijski pismenosti. str. 129

SIRIKT 2013 – zbornik dostopen na spletni strani:

https://skupnost.sio.si/sio_arhiv/sirikt/prispevki.sirikt.si/datoteke/sirikt_e_zbornik_2013.pdf (29. 6. 2015)

- Nagode, Andreja, Maja Nagode: Ustvarjanje noveletne e-slikanice na OŠ Ivana Cankarja Vrhnika, str. 713

SIRIKT 2012 – zbornik dostopen na spletni strani:

https://skupnost.sio.si/sio_arhiv/sirikt/prispevki.sirikt.si/datoteke/zbornik_sirikt2012.pdf (29. 6. 2015)

- Drašler Zorič, Andreja, Maja Miklič: Global teenager project –timsko poučevanje in projektni pristop k učenju (tujih jezikov) s pomočjo IKT, str. 535-543
- Golob, Martina: Slovenščina in medpredmetno povezovanje z IKT, str. 635-641
- Kopasić, Mladen: Timsko poučevanje: knjižničar, razredni učitelj, IKT, str. 549-554
- Nagode, Andreja, Simon Gerdina: Blog v vlogi uradne spletne strani šolske knjižnice OŠ Ivana Cankarja Vrhnika, str. 765-769

SIRIKT 2011 – zbornik dostopen na spletni strani:

https://skupnost.sio.si/sio_arhiv/sirikt/prispevki.sirikt.si/datoteke/sirikt2011_zbornik.pdf (29. 6. 2015)

- Zadnikar, Janja, Helena Purkart, Klavdija Turk Suka, Mojca Bašič, Marko Gerbec: Dejavnosti skozi oko multimedije, str. 374-382
- Flogie, Julija: Sodelovalno delo v wikiju pri pripravi na tekmovanje iz slovenščine, str. 651-657

Konferenca Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi – VIVID 2014 – zbornik dostopen na spletni strani:

<http://vivid.fov.uni-mb.si/sites/vivid.fov.uni-mb.si/files/IS2014-web.pdf> (29. 6. 2015)

- Bajda, Urša: Raba informacijske komunikacijske tehnologije pri debatnem klubu v šolski knjižnici, str. 24-31.

Konferenca Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi – VIVID 2013

- Drnovšek, Mateja: Uporaba interaktivne oglasne table pri izdelovanju zapiskov obravnavane snovi, dostopno na: <http://vivid.fov.uni-mb.si/sites/vivid.fov.uni-mb.si/files/08Drnovšek.pdf> (29. 6. 2015)
- Škrli, Gregor: Učenje uporabe kataloga šolske knjižnice OŠ Prule, dostopno na: <http://vivid.fov.uni-mb.si/sites/vivid.fov.uni-mb.si/files/35Škrli.pdf> (29. 6. 2015)

Prispevki v reviji Šolska knjižnica (ISSN 0353-8958)

2014

- Usenik, Sabina: Knjižnična informacijska znanja z Digitalno knjižnico Slovenije – dLib.si. Šolska knjižnica 24 (2014), št. 1, str. 34-41.
- Janžekovič, Nina, Maruša Slanšek Jakopič: Ura knjižničnega informacijskega znanja s QR-kodo v Zavodu za gluhe in naglušne Ljubljana. Šolska knjižnica 24 (2014), št. 2, str. 98-102.

2013

- Usenik, Sabina: Obvezne izbirne vsebine in knjižnično informacijsko znanje v spletni učilnici Moodle. Šolska knjižnica 23 (2013), št. 1, str. 38-43.
- Traven, Eva: V knjižnico s pametnim telefonom? Literarni lov na zaklad s pomočjo QR-kode. Šolska knjižnica 23 (2013), št. 2, str. 91-98.
- Nagode, Andreja, Simon Gerdina, Špela Petrovič: Priprava in izvedba videokonference. Šolska knjižnica 23 (2013), št. 2, str. 99-108.
- Hercog, Marko: Biblos - analiza testnega obdobja. Šolska knjižnica 23 (2013), št. 2, str. 109-110.
- Bračko, Davor, Nataša Murkovič, Boštjan Batič: mCOBISS - Virtualna knjižnica Slovenije na mobilnih napravah. Šolska knjižnica 23 (2013), št. 2, str. 111-117.
- Škrli, Gregor: Od kataloga do police – iskanje gradiva v šolski knjižnici Osnovni šoli Prule, primer medpredmetne ure v petem razredu. Šolska knjižnica 23 (2013), št. 3/4, str. 183-188.
- Nagode, Andreja, Maja Nagode: Nastajanje e-slikanice Kako je Bobek dobil prijatelje. Šolska knjižnica 23 (2013), št. 3/4, str. 189-195.

Viri in literatura:

- Zabukovec, V. (2014) E-učenje v šolski knjižnici. V: POSODOBITVE pouka v osnovnošolski praksi. Knjižnično informacijsko znanje [Elektronski vir]. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2014. Dostop (URL): http://www.zrss.si/digitalnknjiznica/Posodobitve_pouka_v_osnovnošolskipraksi_KIZ.pdf (29. 6. 2015). Str.: 192-204.
- KURIKUL. Knjižnično informacijsko znanje [Elektronski vir] : gimnazija : splošna, klasična, strokovna gimnazija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2008. Dostopno na: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2008/programi/media/pdf/un_gimnazija/k_knjizn_inf_znanje_gimn.pdf (29. 6. 2015).